בס"ד

ישיבת מרכז הרב

שיחת מו"ר ראש הישיבה

הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א

פרשת ויחי

שנה אחת–עשרה תש"פ

תרפ"ד – תש"פ

96

ישיבת **מרכז הרב**

מהם חיים?

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (בראשית מז, כח). כשיעקב נפגש עם פרעה בפרשה הקודמת, פרעה שאל אותו כמה ימי שני חייך, ויעקב עונה לו כמה ימי שני מגוריו, מפני שהם היו כ"כ רעים. לכאורה יעקב עונה לו תשובה שלא ממין הטענה – הוא שאל על שני חייו והוא עונה על שני מגוריו? אלא אומר המלב"ים (שם, שם, ט), שחיות זה רק חיים שיש בהם תוכן אמיתי. "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (שם כג, א) אומרים חז"ל שכולם שווים לטובה. יעקב אבינו אומר לפרעה: אתה רואה אותי זקן, ואתה חושב שכל השנים עד הזקנה היו אותו דבר, אולם יש הבדל בין שנות מגורי דהיינו שנים שהעולם עבר עליי, לבין השנים שבאמת היו לי חיים במשמעות של החיים. הזכרנו פעם את הביטוי של הרמב"ם בהלכות רוצח (פ"ז ה"א), שתלמיד שגלה מגלים רבו עמו, מפני שנגזר עליו גלות ולא נגזר עליו מיתה, וכך כותב הרמב"ם: "וחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה - כמיתה חשובין". חיים זה לא רק לחיות מספר שנים, ולחגוג יום הולדת של עוד שנה, ולהרים על הכיסא. זה נקרא להמשיך להתקיים. אלא חיים הם כאלה שיש בהם תוכן, שיש בהם עוצמות, שיש בהם מימד רוחני חוץ מאשר לוח השנה שעבר. על זה אומר הרמב"ם, אמר יעקב לפרעה אתה התכוונת לימי מגורי כנראה, מפני ששנות חיי זה לא בדיוק מה שמשתקף בחוץ.

אומרת לנו התורה "ויחי יעקב בארץ מצרים". ידוע ומפורסם מאוד, שבעל הטורים אומר שויחי יעקב בא לומר שלא היה ימים טובים ליעקב בלא צער אלא כמניין ויחי: י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר, וי"ז שנה במצרים, שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר ארד אל בני אבל שאולה. עוד כתוב בחז"ל, שמשום שיעקב אבינו היה שרוי בצער, לא היה לו גילוי שכינה כפי שהיה לו קודם. וכאשר כתוב "ותחי רוח יעקב אביהם" (בראשית מה, כז), זה לא רק כשהתחיל לנשום, אלא אז הוא קיבל את רוח הקודש שהייתה חסרה לו. וזה מה שיוסף אומר לו, "כי למחיה שלחני" (שם שם, ה). אין הכוונה רק לאוכל, שיזון אותם; אלא למחיה, לחיים אמתיים. אז אומרת התורה, שבע עשרה השנים האלה היו השנים הכי טובות של יעקב אבינו (אע"פ שהוא גם למד בבית שם ועבר, אבל ביחס לצרות שהיו לו זה עוד לא היו חיים ללא צער כלל).

נסתמו עיניהם ולבם

מפני מה פרשה זו סתומה? אומר רש"י, שכיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. דבר אחר, פרשה זו סתומה מפני שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו. זו גמרא בפסחים (נו.). וכאשר יעקב ראה שמסתלקת ממנו שכינה, הוא חשד שמא הבנים שלו לא מאוחדים סביב ה' אחד, ולכן פתחו כולם ואמרו שמע ישראל - אבינו ישראל - ה' אלוקינו ה' אחד, כמו שרש"י פה מביא בפרשה. וקשה, הלא אם הפרשה סתומה בגלל שברגע שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, הרי זה לא מסתדר עם תחילת הפרשה של ויחי יעקב, שפה זה עיקר החיות שלו? ואם כן לא הפרשה הזו הייתה צריכה להיות סתומה, אלא בהמשך הפרשה כשהתורה מספרת על כך שיעקב אסף את רגליו והחזיר נשמתו לבוראו, שם היה צריך להיות פרשה סתומה, ולא בפרשה שמדברים על שיא הפריחה של יעקב! אלא ויחי יעקב, חיות, אמרנו פעם, שבפסוק האחרון של הפרשה הקודמת כתוב ששמו את בני ישראל בארץ גושן. וכתוב (בראשית מז, כז) "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד", ואומר שם רש"י: ויאחזו - לשון אחיזה. שאל אותי שבוע שעבר בחור מהישיבה, מה מוסיף פה רש"י? ויאחזו בה לשון אחיזה, ולא לשון של מה? איך יכולנו לפרש אחרת ויאחזו בה, מה רש"י בא לומר? אולם הכוונה היא, שעם ישראל התחיל להתרגל לארץ מצרים. וכשעמ"י מתחיל להרגיש שכביכול גם זה יהיה הבית שלו, לכן אומרת התורה פרשה זו סתומה. פתאום יכולים כביכול להרגיש שבגלות יש פריחה. שיא חייו של יעקב, ויחי, היה בארץ מצרים. מתייאשים מהגאולה. פרשה זו סתומה. "נסתמו עיניהם ולבם של ישראל". מי זה עיניהם ולבם? אומרת הגמרא ביבמות (קה:) "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנאמר (מ"א ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל הימים", וחד אמר עיניו למעלה שנאמר (איכה ג, מא) "נשא לבבנו אל כפים". אדהכי אתא ר' ישמעאל בר' יוסי לגבייהו, אמר להו: במאי עסקיתו? אמרו ליה: בתפלה. אמר להו: כך אמר אבא, המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, כדי שיתקיימו שני מקראות הללו". אומר שם רש"י, עיניו מטה כלפי א"י משום דשכינה התם קיימא דכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים. עיני ולבי שם מדברים על תפילה, אבל הכוונה היא על תפילה עם חיבור לא"י. אם אדם פתאום מרגיש פחות חיבור לא"י, ויאחזו בה, לשון אחיזה, פרשה זו סתומה. זה שבמצרים היה "ויחי יעקב", זה

ניתן להירשם לקבלת הגליון בדוא"ל בכתובת Mercazharav@gmail.com,
ובקבוצת הווטסאפ דרך הקישור - לפלאפונים מסוננים

מעלה גדולה ליעקב. אבל אם זה נותן להם הרגשה שויליאמסבורג ואנטוורפן זה יכול להיות מקום טוב ליהודים, זה האנטיתזה של כל מה שחז"ל אומרים לנו. ובשו"ת חת"ס (או"ח רמ) מובא, שכלב ויהושע "חיו" – שנטלו את חלקם בארץ ישראל.

לעתיד לבוא ישאלו כל אדם האם ציפית לישועה (שבת לא.), לקיום דברי הנביאים, ומוסיף הר"ן, בימיך. מי שחסר לו משהו בצפייה לישועה, זה סימן שהוא כבר נמצא בתהליך של השלמה עם המציאות. לכן פרשה זו סתומה. אומר השפ"א (תרל"ד), רש"י בתחילת ויקרא כותב למה שמשו ההפסקות שנתנו למשה רבינו בין פרשה לפרשה? אומר רש"י בשם חז"ל שהקב"ה נתן הפסקות למשה כדי להתבונן בין פרשה לפרשה. פרשה פתוחה נותנים לי זמן להתבונן, אך פרשה סתומה מעידה בכך שפה אין מקום להתבונן, אין אפשרות להתבונן. אומר השפ"א זה מה שרש"י אומר פה, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מהתבונן, ולכן פרשה זו סתומה. ולעומת זאת, בשירת הים, שזה היה זמן של גאולה יש פרשה כל פסוק, יש הפסקה, זו שירה. מפני שזה זמן של גאולה, יש הרבה זמן להתבונן בין פרשה לפרשה. זה פירוש אחד. אבל בנוסף על כך, נסתם עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, מפני שבעמ"י יש כוח של סנהדרין, יש כוח של מלכות וממשלה. הסנהדרין נקראו עיני העדה. אומר רע"א (בספרו ליקוטים על התורה לרע"א), שאנו מתפללים "והאר עינינו בתורתך" לא רק על עצמנו, אלא גם על עיני העדה. (אבל שם הוא גם כותב שגם מה שכתוב והיית משוגע ממראה עיניך, לפעמים זה גם כן קורה. אתה רואה אנשים שהיית מצפה מהם שידברו נורמלי, והיית משוגע ממראה עיניך. אני לא יודע על איזו תקופה הוא אמר את זה).

עין ולב

הגמרא בב"ב (ד.) אומרת שהורדוס הרג את החכמים ולכן נתנו לו עצה לבנות את בית המקדש, למה? אומרת הגמרא: "הוא סימא עינו של עולם דכתיב (במדבר טו, כד) והיה אם מעיני העדה, ילך ויתעסק בעינו של עולם דכתיב (יחזקאל כד, כא) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם", שזה בית המקדש, עיני כל ישראל. נתן אמר לדוד המלך "עיני כל ישראל עליך" (מ"א א, כ). כתוב "אני ישנה ולבי ער" (שה"ש ה, ב). מי ער? אומר רש"י בשם חז"ל בשיר השירים, אני ישנה - זו כנסת ישראל, ולבי ער - אלו ת"ח. אבל הלב של ישראל, כותב הרמב"ם (הל' מלכים ג, ו) שהמלך הוא "לב כל ישראל". הוא אדם אחד, אבל הוא כולל בתוכו את כולם. בדומה לכך, יש תשובה של החת"ס האם בסליחות בעשי"ת באלול להגיד את הפיוט "מכניסי רחמים", שכן לא מתפללים למלאכים? (בישיבה המנהג לומר "מכניסי רחמים יכניסו רחמינו", לא מתפללים, אלא קובעים עובדה.) ובאותה תשובה החת"ס כותב למה הולכים לצדיקים לקבל ברכה, הרי לא אומרים מלאכי רחמים הכניסו רחמינו? כתוב שיש עניין לקבל ברכה מצדיקים. אומר החת"ס: כל ישראל הם גוף אחד, והצדיק הוא הראש של הגוף, ולכן כשאתה מבקש ברכה מהצדיק זה בעצם חלק ממך, רק שהוא הראש, המניע, לכן צריך לקבל ממנו ברכה. אז זה הפירוש נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, כי יעקב אבינו היה העין והלב, כמו שכתוב אצל משה רבינו "וירא בסבלותם" (שמות ב, יא), ואומר שם רש"י, "נתן עיניו ולבו עליהם". גם את הלב, גם את העין. "ולא תתורו אחרי ללבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לט), וכן הוא בשמות (ב, כד) "וידע אלוקים" – נתן עליהם לב ולא העלים עיניו. אומרים חז"ל אלו שני הסרסורים לדבר עבירה. הם שני הדברים שמשפיעים הכי הרבה. משפיעים הכי הרבה על ההנהגה של עמ"י, של המלכות - כמובן ע"פ התורה, אחרת זה לא שווה כלום. לכן המקטרגים אמרו למשה רבינו "מי שמך שר ושופט עלינו" (שמות ב, יד), הרי לא קבלת מינוי, הכנסת לא בחרה בך, על זה אומר רש"י נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, אבדו את ההנהגה.

תולדות יעקב - יוסף

הירושלמי בברכות (ט.) כותב, אמר הקב"ה לישראל תנה לי לבך ועיניך – "אי יהבת לי לבך ועיניך, אנא ידע דאת לי". אבל כשאתה מרגיש מחוץ למחנה מושבו, שזה המקום הטבעי שלו, ההפך מלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, זה נסתמו עיניהם. כמו שאמרתי מהשפ"א, אין כבר כוח להתבונן, ולכן פרשה זו סתומה. אבל כשיעקב אבינו ירד למצרים כתוב (בראשית מו, ד) "ואנכי אעלך גם עלה, ויוסף ישית ידו על עיניך" ויוסף ניחם את האחים שלו "וינחם אותם וידבר על לבם" (שם נ, כא), הוא המשיך את העיניים והלב של יעקב אבינו יותר מאשר שאר השבטים. אבל בנ"י לא הרגישו בזה, הם לא ראו את מה שראה יוסף, שלכן הבשורה על הגאולה נאמרה דווקא ע"י יוסף, "פקד יפקד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי" (שם שם, כה), יוסף אמר להם יש לנו מסורת מאבותינו שהגואל שיבוא בלשון של פקד פקדתי הוא יהיה הגואל. את המסורה הזאת קיבל יעקב, קיבל יוסף, זה שאמר "כי גנב גנבתי מארץ העברים" (שם מ, טו)- אע"פ שהוא לא נולד בא"י הוא ידע שהשייכות האמתית שלו היא בא"י, אז הוא כל הזמן ציפה לא"י. כותב הרב באורות, שהצפייה לישועה זה הכוח המעמיד של הגולה, ובלי הצפייה זה חורבן, זה כמו בית קברות. לכן המסורת הזאת באה דווקא ע"י יוסף. תולדות יעקב זה היה יוסף. "פקד פקדתי" (שמות ג, טז), הרמב"ן שואל, הרי יש הרבה רמאים בשוק, יבוא אדם ויגיד פקד פקדתי, אני המשיח, תמיד יהיו משוגעים כאלו? סיפר לי הרב אליהו שפעם בא אליו יהודי ואמר לו, אני רוצה לשבת אתך בארבע עיניים. אז הרב אמר שיצאו מהחדר. רציתי לגלות לרב שאני המשיח. אמר לו הרב אליהו, אתה לא מתבייש? אני יותר מבוגר ממך! הוא שמע את זה, השתכנע ויצא. היה אחד שהציג את עצמו לפני אחד מגדולי ישראל, שהוא לא פחות ולא יותר אליהו הנביא. אותו גדול אמר לו: אתה יודע כמה שנים אני מחכה לך? ואז התחיל מיד למנות לו, "קב בארבע אמות מהו?" באלו מציאות, הגמרא אומרת תיקו, ואז הוא אמר לו את כל התיקו בש"ס, ואת כל יהא מונח עד שיבוא אליהו ואמר לו תכריע לי... אליהו הנביא עצמו כתוב שהתפלל ענני ה' ענני בוויכוח עם נביאי הבעל - ענני שתרד אש מן השמיים ותעננו פעם שנייה שלא יגידו שזה מעשה כשפים. אנשים שרואים משהו נסי, אומרים שזה לא נכון. אנחנו יודעים שכוח התורה פי כמה יותר גדול. אומר רש"י "גם הוא יהיה לעם וגו'" (בראשית מח, יט)- שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו, "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו" - שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל". תורה גדול יותר מכל המציאות, זה פשט. נסתמו עיניהם ולבם, התייאשו מהגאולה לא ציפו לישועה, לא התפללו על זה, וכתוב על התפילה הזאת "ויהיו עיני ולבי שם כל הימים", על א"י. אבל גם לא הייתה להם הנהגה של תורה כשהם הגיעו למצב הזה חוץ מיוסף שהקב"ה אמר עליו ויוסף ישית ידו על עיניך.

מהות גילוי הקץ

על זה מוסיף רש"י, ביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו. אז מה הפשט פה? יעקב אמר להם תגידו שמע ישראל ואמרו בשכמל"ו. מה פירוש לגלות את הקץ, מה נ"מ לדעת באיזו שנה, הרי הגמרא (סנהדרין צז:) אומרת תיפח עצמן של מחשבי קיצים - שיודעים את

התאריך ואז מתייאשים אם נמצאים רחוק, ואם זה עבר אז ודאי מתייאשים. ביקש יעקב לגלות את הקץ - הרמב"ם בהלכות ק"ש (פ"א ה"ד) מביא את הברייתא הזאת להלכה, בעניין מה השורש של אמירת ק"ש, ושם הוא כותב אחרת מרש"י, ואומר יעקב אבינו ציוום וזירזם על ייחוד ה' ועל דרך ה'. אבל באמת זה לא שני דברים. לגלות את הקץ ונסתם ממנו, אמר לו הקב"ה, עניינים של קץ זה לא דבר גלוי, לעולם הוא לא גלוי עד מתי שהוא יגיע, ונסתם ממנו הכוונה היא זה גילוי מהות הקץ, לא תוכל לראות את זה ממש בעיניים עד שיגיע המועד. לכן מיד פתחו ואמרו שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, שמסביר רש"י בואתחנן (דברים ו, ד) ה' שהוא אלוקינו עכשיו, הוא גם יהיה ה' אחד לעתיד לבוא שגם הגויים יקבלו את מרותו. אבל הגמרא אומרת יותר מכך, שבעוה"ז אין התגלות שלמה של הקב"ה. יש דברים שנראים לנו טוב ויש שנראים רעים, אך לעתיד לבוא אדם יברך גם על הרעה כשם שמברך על הטובה, שיראו שכל המהלכים של הקב"ה היו בחשבון מדוקדק. אז זה גופא המסר שיעקב אבינו הקב"ה גלגל על ידו לומר. אתה רוצה לגלות הקץ? אל תגלה, זה לא עניין של זמן, זה עניין של המהות שכבודו של ה' יתגלה מכל פינה.

ובכתובות (קיא.) הקב"ה השביע שלא לגלות את הקץ, ופירש"י שזו הייתה שבועה לנביאים שלא יגלו. ומאידך בסנהדרין (צט:) מבואר ש"שנת גאולי באה" זה דבר שהקב"ה לא גילה, את זמן הקץ לא גילה, ליבא לפומיה לא גלי (עיין ילקו"ש ישעיהו תק"ז). ואפילו משיח לא יודע בדיוק "אימתי קאתי מר, היום אם בקולו תשמעו" (סנהדרין צח.) הגאולה היא בדרך של "ומצמיח ישועה", וכן בתפילת י"ח "את 'צמח' דוד עבדך מהרה 'תצמיח'", והרי וודאי דיבר על גילוי זמן גאולת "בעתה", ואילו הגאולה של "אחישנה" תלוי במעשי האדם, היום אם בקולו תשמעו" (מהרש"א שם).

לישועתך קויתי ה'

על זה אומרים חז"ל, רצה לגלות ונסתם ממנו. אין הכוונה שהוא לא ראה וגמרנו, אלא הוא ראה שזה לא כמו שהוא רצה, זה לא רק עניין של זמן. ולכן בברכות שיעקב מברך את השבטים, אומר רש"י שבשבט דן הוא ראה ששמשון יוצא ממנו והוא חשב שהוא יהיה המשיח - אותה טעות שכתובה בחז"ל על רבי עקיבא, שכשהוא ראה את בר כוכבא הוא חשב דא משיחא, שכן היה לו את הניצוץ של משיח ה', אבל זה לא היה הזמן. זה היה מקדמה. אותו דבר ברש"י, שיעקב ראה את שמשון וחשב שאחד כזה הוא יהיה המשיח. וכאשר ראה שזה לא כך, הוא אמר "לישועתך קויתי ה'" (בראשית מט, יח). אומר האברבנאל: "ורמז בזה לשמשון שהיה עתיד להיות משבט דן, וכאלו אמר הזקן ואני איני חפץ בתשועה אשר כזאת, רק לישועתך קיוויתי ה', שהוא בגבורה וכבוד נגד השמש, ולא כמעשה שמשון, לא במשפטו ולא בגבורותיו". דהיינו אצל שמשון היו דברים שהיה צריך לימוד זכות למה הוא נהג ככה וככה. על זה יעקב אמר, שגם כשמישהו פועל שזה יהיה תשועת ה'. אנחנו מצפים כל היום שהקב"ה יושיע אותנו, וחז"ל אומרים שיותר מזה "בכל צרתם לו צר" (ישעיהו סג, ט) - שכביכול הקב"ה פודה את עצמו מהגלות. על זה אומרים "כי לישועתך קיווינו כל היום" - אנחנו לא מצפים לישועה שלנו, אלא בכל צרתם לא צר, שהקב"ה כביכול יפדה את עצמו. שמשון זה דרגה מסוימת אבל לישועתך קויתי ה'. אני רוצה שהישועה תבוא מהקב"ה, ואני רוצה שהיא תהיה בצורה כזאת שכביכול הקב"ה ייגאל. כאילו יוציא את עצמו יחד עם עמ"י ממצרים. ייתכן שזה גם הפירוש "ישועת ה' כהרף עין". מה שנוגע לקב"ה זה ממעל ממדי הזמן. השפ"א (תרל"א) כותב בתחילת פרשת חיי שרה, שהזמן הוא דבר שנברא. הוא דבר שבטבע. והחיות שיש במעשה בראשית, הוא הכוח הפועל למעלה מן הזמן. והצדיק מדבק עצמו אל השורש שהוא מעל הזמן. וזה שכתוב יהיו חיי שרה ולא כתוב שהיא חייתה כך וכך שנים רק שבימיה היה כל חיות העולם שלה, כי היא ידעה להעלות גם את הטבע. בדומה למה שאמרנו לבי החיות של יעקב אבינו, שהיא מעל מגבלות הזמן.

על זה חז"ל אומרים יעקב אבינו לא מת. הגמרא (תענית ה:) שואלת, "אמר רבי יוחנן: יעקב אבינו לא מת. אמר ליה, וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא? אמר ליה... מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". מה התשובה? החיים האמתיים הם חיי הנשמה. חיי הגוף מוגבלים, אך הנשמה של האדם לא מוגבלת לא במקום ולא בזמן, יש לה חיים עצמיים משלה. לכן יעקב אבינו יכול היה לדבר על העתיד לבוא. "את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט, א), "ויקרא בהם שמי ושם אבותי" (שם מח, טז). אומר האור החיים הקדוש, ויקרא בהם, מלשון יקר וגדולה. יעקב אבינו נתן להם הדרכה, והוא גם התפלל עליהם שהעולם כולו יתבשם מהנוכחות של עמ"י בעולם. הכוונה בפסוקים כמו ל"כבוד שמך יקר יתנו" זה יהיה כבוד העולם. גולת הכותרת תהיה שהעולם משתבח בעמ"י. בתפילה בימים נוראים אומרים "והנשא על כל הארץ ב**יקרך**...ויאמר כל אשר נשמה באפו **ה' אלוקי ישראל** מלך ומלכותו בכל משלה" - הקב"ה יינשא על כל העולם בכבודו, והגויים לא יגידו סתם ה' מלך, אלא ה' אלוקי ישראל מלך.

יעקב בחיותו ביטא את העתיד, את ה"ביקש" לעתיד לבוא, שהגאולה העתידית מוטבעת גם תוך כדי הגלות. "אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה". ולכן התורה הדגישה את הרצון של יעקב, וע"כ על אף שנסתם ממנו הקץ, בכל זאת התורה מספרת שיעקב רצה לגלות את הקץ, כי הקץ תלוי ב"ביקש" – בציפייה לישועה.

תוכחת יעקב ומשה - הברכה

כתוב ברש"י שמשה הוכיח את עמ"י סמוך למיתתו, ואומר רש"י בתחילת דברים שהוא למד את זה מיעקב אבינו שלא הוכיחם אלא סמוך למיתתו. מה עשה באמת משה לפני מותו? "וזאת הברכה אשר ברך משה" (דברים לג, א). לכאורה ברך אותם, לא הוכיח? משה למד מיעקב שצריך להוכיח לפני מותו, אם לא עכשיו אימתי, אבל הוא ברך, לא הוכיח. יש אנשים שחושבים שכשאומרים לבן אדם, אתה לא בסדר, אז זה הטובה הכי גדולה, הם מוכיחים אותו, מדברים אתו קשות, א"א להמשיך ככה אתך. אני מקווה שאתם לא מכירים את זה. אומר רש"י, התוכחה הכי גדולה שיש עלי אדמות זו הברכה שאתה נותן לכל שבט. יעקב קרא לבנים, משה קרא לשבטים ואמר לכל אחד מה המעלות שלו, לא מה החסרונות שלו - זה ראי שמציבים לפני האדם, שזה מחייב אותו פי מיליון מאשר אם יגידו לו רק את ההוכחה. גם אם צריך להוכיח "את אשר יאהב ה' יוכיח" (משלי ג, יב), "חושך שבטו שונא בנו" (שם יג, כד). אבל זה לא מספיק, אם תגיד לו מה המעלות שלו אז הוא יאמין במה שיש בו, והוא גם יבחר להוציא את זה מן הכוח את הפועל. זה מה שיעקב עשה עם כל השבטים. "שמעון

ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם, בסודם אל תבא נפשי, בקהלם אל תחד כבדי, כי באפם הרגו איש וברצנם עקרו שור" (בראשית מט, ו). מה זה בסודם אל תבוא נפשי, איזה סוד? אומר רש"י, על כל המחלוקות שעשו במדבר, שלא יתייחסו ליעקב. "ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי" (במדבר טז, א), לא כתוב בן יעקב. למה זה נקרא בסודם אל תבוא נפשי? כי בד"כ מחלוקות כאלה עושים בסוד. שואלים אדם למה אתה כ"כ מקטר? אז הוא אומר, יש פה סוד, טוב יותר שלא תדע. מי יודע מה הולך פה, איזה כישופים ומחשבות זדוניות ובד"כ הם פרי מוחו של המקטר ואין קשר בין זה למציאות בכלל. "כל הנותן בתו לעם הארץ כאילו כופתה לפני הארי" (פסחים מט, ב). אמר אחד האברכים פעם בישיבה, אם הוא נותן את בתו לעם הארץ, החותן שלו ישאל אותו פעם למה אתה עושה ככה או ככה, אז לענות לו ע"פ ההלכה הוא לא יודע. הוא יאמר לו, זה כתוב בכתבי האר"י, עם זה א"א להתווכח. כופתה לפני ארי. הכל סודות כאלה, א"א לדעת מה קורה במציאות.

ניתוב היכולות

יעקב אבינו כה מדבר על שמעון ולוי, ואז מה הוא אומר בסוף הפסוק? "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". אומר רש"י שאני אעשה אותם מלמדי תינוקות. אתם תהיו מוכנים לתת את הבנים שלכם למלמדי תינוקות כאלה, שיעקב אומר עליהם שכלי חמס מכורותיהם, שהם תמיד משתמשים רק בנשק בלי לשאול את יעקב, בלי לשאול אף אחד, זה תרתי דסתרי? כ"כ הוא אומר עליהם "כלי חמס מכרתיהם בסדם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי כי באפם הרגו איש וברצנם עקרו שור ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה". "עכרתם אותי" (בראשית לד, ל) - ואתם תהיו מלמדי תינוקות? על פניו זו שאלה. אבל זה לא הפשט. יעקב אבינו אמר להם את התוכחה הכי גדולה, אתם בעלי כישרונות כאלה, יש לכם כזו מסירות נפש לאחותכם - תוציאו את היכולות שלכם בדברים חיוביים ולא בדברים פחות טובים כמו שעשיתם במקום אחר. מי שיש לו מסירות נפש יכול להיות מלמד, מי שאין לו מסירות נפש לא יכול להיות ר"מ. צריך סבלנות, צריך מסירות נפש, צריך לענות לכל אחד. הרי כל אחד מרגיש, בצדק, שרק הוא בן יחיד. שרק אתו צריך לדבר. על זה אמר יעקב אבינו, דווקא אתם שיש לכם מסירות נפש, עם כאלה כוחות תוציאו את זה במקום חיובי. תהיו מלמדי תינוקות. שם צריך את המסירות נפש. לא בדברים שיש עליהם ויכוח אם צריך או לא צריך. אז באמת משה קיים את מה שהוא למד מיעקב. הרי זאת הברכה, זו ברכה, אבל זה גם התוכחה הכי גדולה, שמציבים לאדם מראה מול הפנים ואומרים לו תראה, תראה מה אתה עושה ותראה מה אתה יכול לעשות.

ייחוד ה'

יעקב ציווה אותם על ייחוד ה' כמו שאומר הרמב"ם, אם יעקב ירצה לגלות לבניו את הקץ, גילוי הקץ תלוי בייחוד ה'. ייחוד ה' הכוונה היא כמה שהציבור יותר מאוחד סביב שמו של הקב"ה, כמו שאמרתי לכם פעם בשם בעל ספר חרדים בן דורו של הבית יוסף, שמה שאנחנו אומרים "שמע ישראל" הכוונה היא מלשון "וישמע שאול את העם" (ש"א טו, ד). שכל אחד אומר קריאת שמע הוא לא מתכוון רק על עצמו, אלא הכוונה היא שהוא מאחד אתו את כל עמ"י בכללותו. סביב ייחוד ה'. זה מה שאומרים חז"ל, ביקש יעקב אבינו לגלות הקץ ואז הקב"ה סיבב שזה יהיה בצורה כזאת שממנו ילמדו הוא ובניו לדורות שגילוי הקץ זה לא דבר שקולטים אותו בלוח. עכשיו הגיע, עוד מעט זה יגיע. הקץ הכוונה היא על המהות של גילוי הקץ. גילוי הקץ תלוי בכך שנרצה שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. כשנשאף להחדיר את האמונה הזאת בעולם, זה יהיה גילוי הקץ האמתי. ועד אז, כתוב שאיש לא יודע. אנחנו מצפים לישועה.

"צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועיף בלי מים. כן בקודש חזיתיך" (תהילים סג). מה זה ה"כן"? פעם אמרנו פירוש בשם הצמח צדק, שאותו צימאון שהיה לי עד שהגעתי, ככה שיהיה לי אותו צימאון גם כשכבר הגעתי לקודש. אבל יש עוד פירוש: לפי גודל הצימאון שיש לאדם לראות את הקב"ה בכל נקודה בעולם, כן באותה צורה, לראות בקודש חזיתך. לפי גודל הביקש יעקב לגלות את הקץ על פיו הקב"ה יגלה לנו את הקץ. זה מה שאומר הכוזרי בסוף הספר במשפט אחד "עד שיכספו אליה תכלית הכוסף". זה גילוי הקץ האמתי. זה תלוי בנו, זה מתחיל מיעקב אבינו שהוא ביקש לגלות את הקץ והקב"ה אמר לו, הסתלקה ממנו שכינה אבל הוא הראה לו שזה מה שהוא צריך להראות לבניו. כמה שהצפייה יותר גדולה. שואלים את האדם ציפית לישועה. אומר בספר פלא יועץ, הציפיה לישועה לא מדברים בה רק על ציפיה לישועה לקיום דברי הנביאים כמו שאומר רש"י, זה נכון. אבל זה גם הולך גם על כל פרט ופרט במה שעובר על האדם באופן פרטי. גם על זה ישאלו את האדם לעתיד לבוא האם ציפית לישועה, לא רק במה שאמרתי לכם מהכוזרי.

איך מצפים למשיח?

זה כתוב גם ברמב"ם בהל' מלכים (פי"א ה"א), שהרמב"ם כותב שלא צריך רק להאמין בביאת המשיח, אלא יש חובה על האדם גם לצפות ולחכות לביאתו וכל מי שלא מצפה לא ומחכה ומייחל כמו לאורח גדול שצריך לבוא, אז יש לו פגם באחד מי"ג עיקרים, המצפה לישועה מחכה ומצפה לו ממש. שהקב"ה יזכה אותנו לצפות לביאת המשיח. אנחנו לא חוזים בכוכבים אבל צריך להיות קצת סתום עיניים כדי לא להבין לפחות שמה שהקב"ה עושה לא רק בדור האחרון ולא רק בשנים האחרונות אלא גם בשבועות האחרונים, דברים שא"א להסביר ע"פ שכל רגיל אז כנראה שמסתתרים פה דברים גדולים. כמה שהנסתר יותר גדול הדברים שאמורים לבוא אחריהם אנו באמת מייחלים שזה יהיה דברים גדולים מאוד. הרמב"ם כותב בסוף פירוש המשניות במסכת ברכות. "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהילים קיט, קכו). אומר הרמב"ם דבר איום ונורא. הקב"ה לפעמים רוצה לפרוע מישראל אז הוא גורם שיהיה משהו כזה שיבטל אותם מתורה וכשהעולם נמצא עם פחות תורה אז חלילה פורעות יכולה לבוא. אומר הרמב"ם זה נקרא הפרו תורתך עת לעשות לה'. ומידה טובה מרובה ממידת פורענות. ואם בתקופה הזאת יש ריבוי גדול כ"כ של תורה שרבבות אנשים מתחילים ללמוד דף יומי ולומדים בשמחה, אין ספק שנזכה בעזרת ה' לישועות גדולות. ובמיוחד בחודש טבת – שהוא יציאה מהשגרה (מהר"ל נצח פ"ח) והלל שעלה על גג בית המדרש לשמוע תורה – היה זה בחודש טבת. בריבוי החושך, שם מתגדל אור התורה, והיה זה בשבת, ובימים ההם בזמן הזה בעזה"י. שבת שלום!